

VRIENDENBOEK
Dr. Gaston RENSON

Beschermkomitee.

- Zijn Eminentie Leo Jozef Kardinaal SUENENS, Aartsbisschop van Mechelen-Brussel.
- De Heren Robert VAN DE KERCKHOVE, Voorzitter van de Senaat.
Renaat VAN ELSLANDE, Minister van Justitie.
Jos CHABERT, Minister van Verkeerswezen.
- Mevrouw Rika DE BACKER-VAN OCKEN, Minister van Nederlandse Gemeenschapszaken.
- De Heer Roger DE WULF, Minister van Tewerkstelling en Arbeid.
- Mevrouw Rika STEYAERT, Staatssekretaris voor Nederlandse Gemeenschapszaken.
- De Heren Ivan ROGGEN, Gouverneur van Brabant.
Jean BASCOUR, Senator, Burgemeester van Lennik.
Leo LINDEMANS, Senator.
Paul DEKEERSMAEKER, Volksvertegenwoordiger.
Achiël DIEGENANT, Volksvertegenwoordiger.
Edgard COPPENS, Senator.
Louis DEGREVE, Volksvertegenwoordiger.
Dr. Jef VALKENIERS, Volksvertegenwoordiger.
Hugo WECKX, Volksvertegenwoordiger.
Georges CARDOEN, Volksvertegenwoordiger.
Victor VANDERHEYDEN, Volksvertegenwoordiger.
Filip VAN BEVER, Voorzitter van de Bestendige Deputatie, Provincie Brabant.
Marcel SACRE, Arrondissementskommissaris, Voorzitter van de Bestuurskommissie van het Rijksdomein Gaasbeek.
Leo SCHEVENHELDS, Administrateur-Generaal — Nederlandse Kulturele diensten.
Albert DEVOGEL, Burgemeester van Halle.
Jean DE KEMPENEER, Burgemeester van Sint-Pieters-Leeuw.
Dr. J. DUVERGER, professor emeritus van de R.U.G. (†).
Mag. Dr. A. HOUSSIAU, professor aan de U.C.L.
Ir. R.A. d'HULST, professor aan de R.U.G.
Dr. J.G. VAN GELDER, professor aan de Universiteit te Utrecht.
Dr. F. VAN HEMELRIJCK, professor aan de U.F.S.A.L.
Dr. R.O.J. VAN NUFFEL, professor aan de R.U.G., Voorzitter van het Risorgimento.
Dr. A. VAN ROEY, professor aan de K.U.L.
Dr. J. VERCRUYSSSE, professor aan de V.U.B.
- Mevrouw Dr. G. GEPTS, Hoofdkonservator van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen.

Prof. Dr. ROBERTS-JONES, Hoofdkonservator van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België.
De Heren R. DE ROO, Hoofdkonservator van de Koninklijk Musea voor Kunst en Geschiedenis.
Dr. J. VERBESSELT, Ere-Konservator, Voorzitter van de Beheerraad van « Eigen Schoon en de Brabander ».
Dr. L. WALSCHOT, Konservator, Rijksuniversiteit Gent.
L. VELGE, gewezen lid van de Kommissie tot Beheer van Het Eigen Vermogen van het Rijksdomein Gaasbeek.

Bestuurskommissie.

Voorzitter

De Heer M. SACRE

Leden

De Heren J. BASCOUR
Prof. Ir E. DEBEER
Prof. dr. L. DEMAN
Ir A. DONCKERWOLCKE
J. OST, Bestuursdirecteur M.N.O.N.C.
K. VAN CAUWELAERT, Oud-Senator, Burgemeester van Roosdaal
A. VANDERLEENEN, Advokaat bij het Hof van Beroep te Brussel

Kommissie tot Beheer van Het Eigen Vermogen.

De Heren K. VAN CAUWELAERT, Oud-Senator, Burgemeester van Roosdaal
M. RAEMDONCK, Hoofdarchitekt-Direkteur

Werkkomitee.

De Heer Piet BORREMANS, Voorzitter van de Kulturele Kring Andreas Masius.
Mevr. Dr. M. CASTEELS, bibliothekaris aan het Kasteel-Museum van Gaasbeek.
De Heren Marcel FRANSSSENS, sekretaris van het VVV. Zuidwest-Brabant
Florent GINS, voorzitter van het C.S.V. Pajottenland
Andre LEROY, penningmeester VVV. Zuidwest-Brabant.
Herman VANDORMAEL, sekretaris van de Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring Halle
Roger VANNEROM, ondervoorzitter « Het Oude Land van Edingen en Omliggende »

Voorwoord

Op het departement van Nationale Opvoeding dacht men destijds dat het een goede zaak was scheppende kunstenaars uit te kiezen om sommige kulturele sectoren of instellingen te leiden.

Tijdens de jaren 1961-1965, periode waarin ik de leiding van het departement gedeeltelijk (en in de Nederlandse kulturele sektor exclusief) mocht waarnemen, ging ik twijfelen aan de geldigheid van die traditie. En die twijfel ging zo ver dat ik het roer omgooide en voor die taken eerder zocht naar technici, maar met een ruime kultuur, een scheppende geest en zin voor management.

Het was dan zó dat ik als bibliotheekinspekteur een bibliotheekekonoom aanstelde en tot konservator van het Rijksdomein te Gaasbeek, een historicus. En ik heb mij dit nooit beklaagd !

Vandaag vraagt men mij dit vriendenboek in te leiden omdat die historicus-konservator niet « met rust gaat » — maar de fatale officiële aktiviteitsleeftijdsgrens heeft bereikt.

Onze vriend Gaston Renson heeft gedurende zestien jaar ten overvloede bewezen dat het ideaal-type waarvan ik droomde (technikus met ruime kultuur, scheppende geest en zin voor management) in hem ten overvloede gestalte kreeg.

Persoonlijke vriendschap maar vooral dankbaarheid brengen mij er dan ook toe het initiatief van dit vriendenboek toe te zuichen en te zeggen dat al de eer en de lof die hem in dit boek zullen gebracht worden niet bij machte zijn de werkelijkheid weer te geven.

De vele auteurs zullen inderdaad de man trachten te typeren en zijn verdiensten te beschrijven, maar hoe zal men ooit de innerlijke gloed die konservator Renson bezielde onder woorden kunnen brengen ? — Hoe zal kunnen gezegd worden hoe breed en hoe diep de invloed van zijn veelzijdige aktie is geweest ? — Hoe zal men een waarachtige balans van dit rijke leven in dienst van de nationale en de regionale gemeenschap kunnen opmaken ?

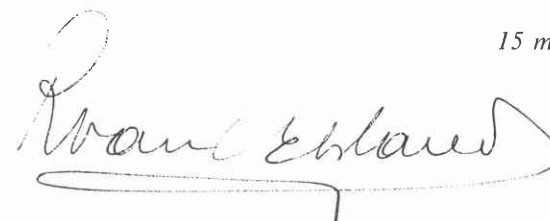
Maar waarom gebruik ik hierbij voortdurend de verleden tijd ? Dit is geen slot, maar een korte pauze, geen in memoriam, maar een tussentijdse inventaris.

Morgen gaat niet alleen het leven verder, maar ook de aktie van onze vriend Renson.

Zij die tot zijn overtalrijke vriendenkring behoren weten wat zij nog van hem mogen verwachten. De anderen zullen het uit deze bladzijden kunnen leren.

Maar al diegenen die dit boek lezen, zullen dankbaar zijn zowel om hetgene reeds werd gepresteerd als om hetgene dat nog komen zal.

15 maart 1979.

R. VAN ELSLANDE
Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie

BESLUIT

Het is haast onvoorstelbaar hoe onveranderlijk het algemeen patroon van de nederzettingen meer dan duizend jaar lang ongewijzigd werd behouden. Laat nu enkele hoven pas later in de middeleeuwen erbij gekomen zijn, dan doet dat er nog niets vanaf dat het basispatroon tenminste teruggaat op de Frankische kolonisatie in ons gewest, en ook nog voor wie thans Breedhout bezoekt duidelijk te herkennen valt.

En Breedhout is zeker geen uitzondering op dit gebied in het Pajottenland, integendeel. De viering van 1000 jaar marktrecht te Lennik in 1978 is daar een ander, sprekend voorbeeld van.

Vele oorlogen en revoluties zijn over dit land heen gegaan, in tijden van verdrukking en tweespalt werd geroofd en gebrand, werden voorname geslachten ontferd en hun machtgebied verdeeld. Maar de boer, hij ploegde voort, steeds in dezelfde voor.

Ruusbroec bij de karthuizermonniken te Herne.

door Andries DHOEVE.

Omtrent het verblijf van Ruusbroec bij de karthuizermonniken te Herne stelt zich in eerste instantie de vraag : in welk opzicht en in welke sfeer dient de vriendschappelijke betrekking tussen de Groenendaalse Godsschouwer en de Hernese kloosterlingen te worden begrepen en gesitueerd ?

Uit sommige geschriften van Ruusbroec blijkt duidelijk diens grondige weerzin voor de verzwakking en de toenemende aftakeling van het geloof in een oppervlakkige wereldsgezindheid waardoor talloze orden werden aangetast : « *alle ordenen en alle religien (sijn) ghedaelt van haren beghinne, ende sijn ghelijc der werelt worden* ». Niet zelden klaagde hij de decadentie van de geestelijkheid aan, zodat het enigszins begrijpelijk wordt, dat hij in dit ontmoedigend perspectief slechts één uitkomst zag en beslist de voorkeur gaf aan het ascetisch georiënteerde, diep gelovige bestaan van die kloosterlingen, die in de mate van het mogelijke het contact met de wereld verzaakten en zich terugtrokken in een volslagen afzondering op basis van een beschouwend leven : « *de ghene die niet ute en gaen, alse de Sarteroise* », dus vooral de Karthuizers.

Waarom evenwel nu juist die van Herne ? Een ex-secretaris van de Groenendaalse prior had, tegen diens wil in, doch met de beste bedoelingen, een kopie « *Van den Rike der Ghelieven* » aan een van de monniken te Herne overgemaakt; daar verwekte het boek zoveel belangstelling, dat men er alles in het werk stelde om zoveel mogelijk van Ruusbroecs geschriften te bemachtigen.

Toen de karthuizers er een drietal in bezit hadden, bleek het dat enigen onder hen niet helemaal de zin en de juiste betekenis van Ruusbroecs leer begrepen of althans tot de kern van sommige beschouwingen niet konden doordringen. Zij struikelden over duistere en moeilijke passages en besloten derhalve zich rechtstreeks tot Ruusbroec te wenden om uitleg en opheldering te vragen. Zij schreven een brief om hem naar Herne uit te nodigen en ontvingen spoedig daarop een gunstig antwoord. Inderdaad : Ruusbroec kwam van Groenendaal naar Herne en zou er gedurende een drietal dagen onder de karthuizermonniken verblijven.

Het hele verhaal omtrent dit verblijf lezen wij in de « *Prologhe* » van een zekere Broeder Gheraert, die zichzelf heet : « *vanden tSartroysen oerden van onser Vrouwen huys ter Capellen bi Herne* ».

Om elke twijfel in zake dit verblijf uit de wereld te helpen — er bestaan inderdaad vandaag de dag nog heel wat verhalen in het

Pajottenland — achten wij het nuttig Broeder Gheraert zelf aan het woord te laten. Zijn « Prologhe » tot een verzameling van vijf hoogstwaarschijnlijk door hem gekopieerde werken van Ruusbroec is immers een van de belangrijkste bronnen over het leven van Ruusbroec en de litteraire geschiedenis van diens geschriften. Wat volgt zijn precies de uittreksels welke rechtstreeks verband houden met Ruusbroecs reis naar Herne. Broeder Gheraert legt eerst uit waarom hij en zijn gezellen zich tot Ruusbroec wendden en vervolgt dan :

« Doch soe verboudic mi (verstoutte ik mij) ende enighe van onsen broeders, ende wi senden tot desen her Jan om verclaert te werden bi sijns selfs spreken van enighen hoghen woerden, die wie vonden in desen boeken; ende sonderlinghe van vele dat hi seit in dat ieste boec (Van den Rike der Ghelieven), daer hi spreect vander gave des Raets al doer, daer wi ons aen stieten; ende baden hem dat hi wilde tot ons comen. Ende hi quam van over « V » grote milen te voet gaen bi sijne goedertierenheit, al wast hem pijnlijc. Daer waren veel religioesheden af te scriven van sinen ripen ende bliden aensiene, van sinen goedertieren ende oetmoedighen spreken, van sinen geesteliken uitwendighen wesen, ende van sinen religiosen hebben (houding) in sinen habite ende in al sinen doene. Ende sonderlinghe is dat te merken, als hi met ons-lieden sat int convente, ende wi hem aenspraken om te horen yet gheesteliker reden van sinen hoghen verstande, soe en woude hi niet spreken als uut hem selven; mer hi vertrac (vertelde, citeerde) enighe exempele ende woerden uten heylighen lereren, daer hi ons mede stichten woude in der minnen Gods, ende versterken in den dienste der heyligher Kerken. Ende alsoe wi twee, ofte wi drie, hem besiden (afzonderlijk) toespraken van desen boeken, ende wi seiden dat wise al bewervet (verworven) ende beschreven hadden, scheen hijs (scheen hij des, of daarom) in sinen geest alsoe ledich staende van ydelre glorien, alsoe ofte hise nie ghemaect en hadde. Ende als ic allene hem aensprac als van dien woerden die int ierste boec staen daer hi hadde ghemaect, als in den Rike der Ghelieven, daer wi ons aen stieten, antwoerde hi met ghestaden moede, ende seide dat hi niet en wiste dat die boec voirt ghecomen waer, ende dat hem leet was dat hi gheopenbaert was. Ende het hadde ons heymelic gheleent uut te scriven een priester, die her Jans Notarius (kopiïst of secretaris) gheweest hadde, dien hi nochtan verboden hadde dat hijs niet voirssetten en soude (dat hij des — daarvan — niets bekend maken soude) ».

« Als ic dit verstont, soe woude ic hem desen iersten boec van den Rike der Ghelieven hebben ghegeven sinen wille mede te doene : ende en woude. Mer hi seide, hi soude maken een ander boeck vander verclaringhe hoe hi die woerden meinde, ende hoe hi soude willen dat mense verstonde. Ende alsoe dede hi; ende dat is dat leste boeckken van desen viven, dat beghint : Die prophete Samuel ».

« Dese drie daghen, ofte die tijt dat dese Religiose hier bi ons-lieden was, dochte ons al te cort; want elkerlic die met hem sprac, ofte bi hem was, mochte yet ghebetert werden. Ende alsoe wi hem ghemeinlic baden dat hi langher bi ons bleve, sprac hi al dus : “ Mijne goede broedere, wi moeten boven alle dinc onderhorich houden. Ic seyde minen here, minen prelaet, onse Proefst, dat ic meinde weder thuys te sine tenen sekeren ghesetten daghe; ende tote dien tide gaf hi mi oirlof uut te sijn; daer bi moet ic mi te tide ten weghe setten, om die onderhoricheit te volbringhen ... Ende in dit woert waren wi alle wel ghesticht ».

Bij aandachtige lectuur van het geciteerde blijkt wel, dat Broeder Gheraert ons in zijn relaas merkwaardige inlichtingen verstrekt over de persoonlijkheid van Ruusbroec, doch met geen woord rept over de tijd waarop dit bezoek zou hebben plaats gehad. Veel werd hieromtrent reeds gediscussieerd en werden allerlei jaartallen, lopende van 1358 tot 1363, vooropgesteld. Thans echter wordt door vele Ruusbroecspecialisten het jaar 1362 aangenomen en zulks dank zij de merkwaardige studie van Dom J. Huyben O.S.B., nl. « *Uit Ruusbroecs Vriendenkring* », waarin hij aan de hand van een vernuftige redenering Ruusbroecs leeftijd bepaalt toen deze het « *Boec der hoehster Waerheit* » eindigde. Ruusbroec zou dan de ouderdom van 69 jaar hebben bereikt en daar Broeder Gheraert in zijn « *Prologhe* » met kennis van zaken handelt over datzelfde boek, dat overigens deel uitmaakt van de vijf door hem gekopieerde en ingeleide werken, lijkt het zeker niet uitgesloten dat het vooropgestelde jaartal 1362 met de werkelijkheid overeenstemt.

*
* *

Een belangrijke kwestie blijft die van de identiteit van Broeder Gheraert, die men tot bij het begin van deze eeuw vereenzelvigde met niemand minder dan Gheraert Nagel, afkomstig uit Delft, die als seculier priester zijn intrede in het klooster te Herne gedaan had en er in 1435 tot prior werd benoemd.

Vanwaar die verwarring ?

Het authentieke handschrift van Broeder Gheraert is zoek geraakt. In de twee kostbaarste Ruusbroec-handschriften, het ene D (*Kon. Bibliotheek Brussel nr. 3416-24*) geschreven in 1461, en het andere, G, (*Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent nr. 693*), ontstaan in 1480, vindt men vooraan de « *Prologhe* » die Gheraert schreef als inleiding tot de hogergenoemde 5 werken. De kopiïst van het handschrift « D » zegt van Gheraert : « *Dit is die prologhe her Gherardus dier wilen prior was*

inder oerden van tsartroysen ende die dese boeke vergaderde ». Gheraert wordt hier dus « prioor » geheten. En omdat men in de lijst der prioren van Herne geen andere met dezelfde voornaam vond, werd de auteur van de « *Prologhe* » tot ca. 1914 beschouwd als zijnde Gheraert Nagel. Alsof het volstond een prior met name Gherardus, die een eeuw later leefde, tot een van de tijdgenoten en vrienden van Ruusbroec te promoveren !

Het zijn pater Leonce Reypens S.J. en Paul O'Sheridan (een Gents advocaat van Ierse afkomst, die te Brussel bij het Algemeen Rijksarchief werkzaam was), die, zonder van elkander iets af te weten (de eerste in *Dietsche Warande en Belfort*, 1914, en de tweede in *La Revue Belge d'Histoire*, 1914), als het ware tegelijkertijd tot de conclusie kwamen, dat Broeder Gheraert niemand anders kon zijn dan Gerardus de Sanctis of Gerard van Santen.

Over het leven van die Gerardus de Sanctis, van wie men thans algemeen aanneemt dat hij de schrijver van de « *Prologhe* » is, is bitter weinig gekend. De meeste, zij het nog zeer luttele gegevens, vindt men in de « *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérimnes-lez-Enghien* », van Arnold Beeltsens en Jean Ammonius, uitgegeven en gecommentarieerd door pater E. Lamalle S.J. Daarin lezen wij dat Gerardus de Sanctis onder het priorschap van Jan van Bouchoute in 1338 te Herne zijn intrede deed en op 28/8/1339 bij testamentaire beschikking belangrijke percelen grond, gelegen te Saintes tussen Halle en Edingen, aan het karthuizerklooster overmaakte. In dit testament wordt hij genoemd als « *Gerardus dictus de Santen, filius legitimus Joannis dicte Hanne de Lerno, novicius et nondum professus* ». Van 1344 tot enige jaren daarop vervulde hij de taak van procurator. Na Herne verbleef hij in het karthuizerklooster te Zeelhem bij Diest en sleet zijn laatste levensjaren in het karthuizerklooster te Luik, waar hij op 15 maart 1377 (naar thans door de meesten wordt aangenomen) overleed.

In het *Obituarium* van het Luikse klooster, bewaard in het Rijksarchief te Luik, staat aldus zijn naam te lezen : « *Ibidus Mart. Obiit dominus Gerardus de Zanctis, monachus et sacerdos domus huius, cum parentibus suis* ». Uit de « *Chronica domus capellae* » van Herne vernemen wij nog dat hij een voor zijn tijd voornaam geleerde was, een grote cleric : « *fuit notabilis clericus* », zoals blijkt uit zijn diverse geschriften. « *Multos pulchros libros scripsit et etiam cantuales infirmius huius domus habet duos libros eius manu conscriptos* ». (Hij schreef vele keurige boeken, o.m. ook zangboeken; in de ziekenzaal bevinden zich nog twee boeken, welke hij geschreven heeft).

Een vermeldenswaardige biezonderheid is ook deze : hij kende drie talen, nl. Diets, Frans en Latijn, wat voor die tijd niet weinig betekende. Als kopiïst moet hij tevens iemand geweest zijn, die zich niet louter tot het ambachtelijke beperkte, doch tevens grondig nadacht over wat hij kopieerde; zijn oordeel over de geschriften van

Ruusbroec, geformuleerd in de « *Prologhe* », bewijst zulks ten overvloede.

*
* *

Om te besluiten : de bovenstaande gegevens omtrent de relatie Ruusbroec-Herne zijn eerder karig. Toch volstaan zij, naar onze bescheiden mening, om die hele geschiedenis op geloofwaardige wijze in te kaderen, mede in verband met de persoonlijkheid van Broeder Gheraert.

Het zal bovendien ook zo wezen, dat uit de thans bekende feiten overduidelijk blijkt, dat Ruusbroec wel degelijk in het karthuizerklooster van Herne op bezoek is geweest, maar er niet één letter heeft neergeschreven. En voorts : dat Broeder Gheraert wellicht niemand anders is geweest dan Gerardus de Sanctis.

Geraadpleegde werken :

- A. AMPE : *Ruusbroec, Traditie en Werkelijkheid*, Antwerpen, 1975.
 S. AXTERS : *Geschiedenis van de Vroomheid in de Nederlanden*, deel II, Antwerpen, 1953.
 R. BILLIET : *Toponymie van Herne*, Brussel, 1955.
 J.B. DAVID : *Voorrede tot Dat Boec van den Ghesteleken Tabernacule*, deel II, Gent, 1858.
 M. DE BIE : *De Gelukzalige Joannes van Ruysbroeck*, Halle, 1908.
 H. DELVAUX : *Chartreuse de Hérimnes*, in : *Monasticon Belge*, tome IV, Luik, 1972.
 J. DESCHAMPS : *Middelnederlandse Handschriften uit Europese en Amerikaanse Bibliotheken*, Leiden, 1972.
 W.L. DE VREESE : *Bijdragen tot de Kennis van het Leven en de Werken van Jan van Ruusbroec*, Gent, 1896.
 M. EEMANS : *Het Boek van Bloemardine*, Lier, 1954.
 J. HUYBEN : *Uit Ruusbroec's Vriendenkring*, in : *Jan van Ruusbroec, Leven en Werken*, Mechelen, 1931.
 E. LAMALLE : *La Chartreuse de la Chapelle à Hérimnes-lez-Enghien, 1314-1580*, (handschrift), Leuven, 1926.
 E. LAMALLE : *Arnold Beeltsens en Jean Ammonius, Chronique de la Chartreuse à Hérimnes-lez-Enghien*, Leuven, 1932.
 J. LE GOFF : *La Civilisation de l'Occident Médiéval*, Parijs, 1964.
 P. O'SHERIDAN : *Une Tentative malheureuse de Ruysbroeck*, Brussel, 1914.
 L. REYPENS : *Voor de Geschiedenis van Jan Van Ruysbroeck*, in : *Dietsche Warande en Belfort*, 1914.
 L. Reypens : *Ruusbroeck*, in : *100 Grote Vlamingen*, Antwerpen, 1941.
 A. ROEYKENS : *Inleiding tot de Geschiedenis van het Kartuizerklooster te Herne, H.O.L.V.E.O.*, III, 1975, 29-38, 236-238.
 D.A. STRACKE : *Leven en Werken van den Gelukzalige*, in : *Ruusbroec de Wonderbare*, Davidsfonds, 1932.
 J. VRANCKEN : *Het oude Zelem*, overdruk *Eigen Schoon en de Brabander*, z.d.